

УДК 378.016:78

**ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ
ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

Вергунова В. С.

У статті висвітлено теоретичні засади формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва як сутнісної якості особистості. Визначено основні напрямки та педагогічні проблеми його актуалізації у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Ключові слова: досвід ціннісного ставлення, музичне мистецтво, цінність.

В статье освещаются теоретические основания формирования опыта ценностного отношения к музыкальному искусству как сущностного качества личности. Определены основные направления и педагогические проблемы его актуализации в процессе профессиональной подготовки будущих учителей музыки.

Ключевые слова: опыт ценностного отношения, музыкальное искусство, ценность.

The article elucidates theoretical foundations of forming the experience of value attitude toward the art of music as an essential personality trait. The author describes the main directions and pedagogical problems of its actualization in the process of professional training of prospective music teachers.

Key words: experience of value attitude, art of music, value.

Утвердження гуманістичної парадигми у сучасній освітній системі актуалізує проблему розвитку духовного потенціалу особистості шляхом залучення її до універсальних цінностей культури. Наразі становлення індивідуальних якостей та суб'єктивної позиції фахівців щодо явищ дійсності, виховання самобутності, самостійності, творчої ініціативності студентів стають провідними завданнями вищої школи. У цьому плані особливого значення набуває проблема формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у майбутніх учителів музики як необхідної складової їх підготовки до здійснення музично-професійної діяльності в загальноосвітній школі.

Різні аспекти означеної проблеми висвітлювалися у працях багатьох науковців. Філософи розглядали її у межах теорії пізнання та специфіки естетичного освоєння дійсності (Аристотель, Ю. Борев, В. Джеймс, І. Зязюн, В. Иванов, М. Каган, Н. Крилова, Л. Столович, І. Шитов та інші). У психологічних дослідженнях характеризуються особливості досвіду як важливого чинника розвитку особистості (І. Бех, Л. Виготський, К. Платонов, К. Роджерс, С. Рубінштейн та інші). Проблема формування особистісного досвіду підростаючого покоління та включення його у навчально-виховний процес знайшла відображення у працях Ш. Амонашвілі, О. Вербицької, Дж. Дьюї, В. Серикова, В. Сухомлинського, К. Ушинського, І. Якиманської та інших.

У музичній педагогіці проблема формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва пов'язується із вирішенням важливих філософсько-естетичних та музично-педагогічних питань щодо особливостей пізнання музичного мистецтва, його значущості для людини і суспільства, впливу на особистість, специфіки музичного сприймання, розвитку ціннісних орієнтацій, формування музичної культури підростаючого покоління (Е. Абдулін, Л. Арчажникова, В. Дряпіка, Т. Завадська, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, Г. Шевченко, О. Щолокова та інші). Однак у практичній сфері помітна тенденція до спрощеного ставлення до досвіду як абстрактного поняття, під яким розуміється сукупність знань і вмінь, що набуваються автоматично. Це зумовлює недостатню орієнтацію підготовки майбутніх фахівців на формування саме досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва.

Мета статті – розглянути теоретичні засади формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва та окреслити основні напрямки його актуалізації у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Під досвідом ціннісного ставлення до музичного мистецтва розуміється результат і основа музично-творчої діяльності, спрямованої на досягнення музично-естетичних цінностей; якість особистості, що включає в себе знання, уміння, переживання та інші складові, набуті у процесі освоєння музики. У цьому плані він постає як своєрідний особистісний акцент, що характеризує ціннісну взаємодію з музикою та визначає появу домінуючих потреб та інтересів у сфері музичного мистецтва.

Формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва передбачає отримання різноманітної інформації щодо музичного мистецтва й переживання особистісної значущості музичних творів; оцінку вражень, отриманих внаслідок взаємодії з музикою; реалізацію досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у музичній діяльності та спілкуванні. Цей процес потребує безпосереднього залучення особистості до музично-творчої діяльності та зумовлюється наявністю відповідних знань і вмінь, розвиненістю музичних потреб, інтересів, смаків та ідеалів.

Осмислення наукових джерел дозволило визначити наукові положення, які мають методологічне значення для формування досвіду ціннісного ставлення особистості до музичного мистецтва, а саме:

- розвиток людини як особистості зумовлюється її досвідом (К. Роджерс);
- досвід є не тільки передумовою певної діяльності, але й її результатом (І. Зязюн);
- досвід ціннісного ставлення до музичного мистецтва є сутнісною якістю особистості, що відображає її загальний і естетичний розвиток, та є основою взаємодії з естетичними цінностями (Л. Столович);
- основою формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва є музично-творча діяльність (Є. Назайкінський);
- формування досвіду ціннісного ставлення визначається співвіднесеністю музичних творів до потреб особистості й супроводжується впливом на її емоційну сферу, яка сприяє визначенню значущості музичних явищ (Г. Падалка).

Важливе значення мають висновки Н. Крилової щодо формування естетичного ставлення особистості, де вчена визначає чотири взаємопов'язані рівні: *інформаційний*, який передбачає накопичення інформації про об'єкт та його оцінку; *ціннісно-орієнтаційний*, що характеризує вияв потреб, інтересу і цілей діяльності; *нормативно-регулятивний*, котрий забезпечує співвідношення власної діяльності з діючими у суспільстві естетичними нормами; *предметно-практичний*, що визначає реалізацію естетичного ставлення до дійсності [2, с. 49].

Ці думки доповнюють висновки І. Зязюна щодо дотримання таких вимог при формуванні естетичного досвіду особи:

- об'єкт має бути знайомий людині;
- він повинен мати для реципієнта безпосередній або опосередкований життєвий інтерес;
- необхідно, щоб через нього кожна людина могла пов'язати власне життя із життям всього суспільства [1, с. 32].

Означені положення в цілому відображають логіку формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва, яка полягає у накопиченні музичних вражень, засвоєнні музично-теоретичних знань щодо музичного мистецтва, активізації рефлексивних процесів під час спілкування з ним, вираженні набутого досвіду у музично-творчій діяльності. Звідси визначено три основні напрямки. Перший – передбачає розширення музичного тезаурусу студентів. Другий напрям полягає в активізації внутрішніх сил особистості, спрямованих на переживання й осмислення музичних цінностей. Третій – у забезпеченні реалізації набутих знань, умінь та ставлень у самостійній діяльності. Розглянемо можливості актуалізації відповідних напрямків у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Перший напрямок пов'язується із отриманням студентами музичних знань щодо музики, які, виходячи зі специфіки досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва, мають аксіологічну спрямованість.

У сучасних дослідженнях, присвячених проблемам підготовки фахівців мистецьких дисциплін, наголошується на тому, що отримані ними знання не завжди стають основою ціннісного ставлення до музичного мистецтва. Часто спостерігається

формалізм, розрізненість знань, невміння використовувати їх на практиці. Це зумовлено тим, що більшість викладачів акцентує увагу на відтворенні знань, а не їх творчому освоєнні, що призводить до пасивності студентів у процесі навчання.

Багато вчених відзначає переважаність дисциплін непотрібною інформацією. У цьому плані важливими є думки О. Ростовського, який вважає, що вирішальне значення має не стільки обсяг знань, скільки їх глибина і системність. "Не максимум знань, а їх мобільність, гнучкість і достатність для викладання музики в школі є важливіші для майбутнього вчителя", – підкреслює учений [4, с. 22].

У процесі формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва вирішальну роль відіграє перехід засвоєних знань у внутрішнє надбання особистості, надання їм особистісної значущості. Проте, як свідчить практика, часто отримані у процесі навчання знання залишаються "мертвим тягарем", оскільки дієвості їм надає лише статус цінності. О. Рудницька наголошувала, що проблема полягає не тільки у кількості знань, а й у тому, що саме знає людина, що вона інтеріоризує для себе як цінність. "Найважливішою ознакою розвитку особистості є не інтенсивність засвоєння суспільно значущих цінностей, а процес їх перетворення на власну систему цінностей", – відзначала вона [5, с. 58].

Наступний напрямок формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва спрямований на поглиблення музичних вражень, їх рефлексивне осмислення. Такий підхід зумовлює звернення викладачів до емоційної сфери студентів, опори на естетичний відгук від музичних творів, оскільки оволодіння музичних положень тільки на інтелектуальному рівні, без емоційного забарвлення призводить до утворення абстрактних знань, які не мають особистісної значущості.

Доводиться констатувати, що у процесі залучення майбутніх учителів до музичного мистецтва часто акцентується увага на інформаційному аспекті музично-педагогічної діяльності, без урахування емоційного, що заважає її цілісному розумінню. Це зумовлюється спрямованістю переважної більшості програм з музичних дисциплін, у яких за основу береться набуття знань та умінь, а не формування ціннісного ставлення до музики. Як наголошує Г. Падалка: "Сприймання, оцінювання і творення мистецтва в навчальному процесі не можуть відбуватися плідно, якщо не передбачають взаємодії раціональних і почуттєвих аспектів психічного життя учнів" [3, с. 79].

Наступний напрямок формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва передбачає активізацію самостійності та творчої ініціативності студентів. "Якщо творчий пошук внутрішніх взаємозв'язків інтонаційно-образної системи відсутній, сприйняття музики не включається в структуру індивідуального досвіду особи і виховний потенціал твору залишається нереалізованим", – відзначала О. Рудницька [5, с. 33].

Однак реальні умови музично-навчальної діяльності постійно витісняють на другий план художньо-творчі аспекти фахової підготовки. Зокрема, увага викладачів спрямовується на розвиток технічних навичок гри, розучування певної кількості музичних творів. Це призводить до ігнорування особистості студента, позбавляє необхідності виявлення особистісного смислу музичного твору в процесі взаємодії з ним.

Розвитку самостійності студентів заважає переважно авторитарний стиль викладання, який орієнтує майбутніх фахівців на слідування за певним інтерпретаційним зразком, позбавляє їх творчої активності.

Г. Падалка наголошує на тому, що спілкування між викладачем та студентом має здійснюватись в умовах взаємодії, яка сприяє створенню позитивної атмосфери освоєння музичного мистецтва. Її основою є суб'єкт-суб'єктні стосунки. "Міжсуб'єктний зв'язок відрізняється від суб'єкт-об'єктного тим, що педагог бачить у учневі унікальну особистість, яка спроможна продукувати цінності естетичного порядку, перетворювати їх, а не тільки засвоювати", – підкреслює учена [3, с. 164].

Отже, теоретичні засади формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва ґрунтуються на наукових положеннях щодо феномену досвіду як основи освоєння дійсності, природи художнього пізнання; щодо досвіду як важливого чинника розвитку особистості; щодо діалектичного взаємозв'язку соціального й особистісного у процесі творення, виконання і сприймання музики. Це складний процес, який в умовах фахової підготовки учителів музики передбачає перетворення набутих знань на особистісні надбання, осмислення музичних вражень, реалізацію

набутого досвіду у музично-творчій діяльності. Кожен із означених напрямків має низку проблем, вирішення яких сприятиме підвищенню ефективності музично-освітньої діяльності майбутнього фахівця.

Література

1. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи [Текст] / І. А. Зязюн. – К. : Вища школа, 1976. – 176 с.
2. Крылова Н. Б. Эстетическое отношение: содержание и функции [Текст] / Н. Б. Крылова. – М. : Знание, 1980. – 64 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва [Текст] (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
4. Ростовський О. Я. Проблема методологічної переорієнтації професійної підготовки майбутніх учителів музики у контексті реформування сучасної загальноосвітньої школи / О. Я. Ростовський // Наукові записки. – 2001. – Тернопіль : ТДПУ, 2001. – С. 12–22. – (Серія "Педагогіка").
5. Рудницька О. П. Вчись цінувати прекрасне [Текст] / О. П. Рудницька. – К. : Музична Україна, 1983. – 112 с.